

Strafferett, kriminologi og kriminalpolitikk¹⁾

Av professor, dr. jur. *Johs. Andenæs*.

I

Den gjeldende strafferett i et land — og til strafferetten regner jeg i denne sammenheng også straffeprosessen og reglene om straffullbyrdelsen — er resultatet av en lang utvikling, hvor mange innflytelser har gjort seg gjeldende. Det er sjelden tale om et harmonisk og konsekvent system. Rester fra én periode eller én idéretning kan bli stående uformidlet ved siden av det nye som andre perioder eller andre idéretninger har ført med seg.

De faktorer som virker med i denne utviklingsprosessen kan grovt skjematisk inndeles i tre grupper:

1. For det første har vi det som kan angis med stikkordet de *faktiske samfunnsmessige forhold*. De samfunnsmessige forhold bestemmer hvilke interesser som er særlig beskyttelsesverdige. Jeg pleier gjerne sitere et bevinget ord av den tidligere danske riksadvokat *August Goll*: »Vi behøver bare å vite, at tyveri av en hest og forurening av drikkevann er de største forbrytelser i Arabia, for liksom i et glimt å se det hele samfunns liv og forhold for oss«. Tekniske fremskritt skaper nye forbrytelser — fra den seneste tid har vi biltyveri og rattfylleri som markante eksempler. De samfunnsmessige forhold bestemmer også i stor utstrekning hvilke straffemidler det er naturlig for lovgiveren å gripe til. Systemet med private bøter, som kunne fungere i det patriarkalske bondesamfunn i den tidlige middelalder, tapte sin effektivitet og måtte gå i graven med byenes oppkomst og veksten av det eiendomsløse proletariat. Senere tiders straffarbeid i gruver eller i galeier, eller deportasjon til kolonier, viser hvordan lovgivningen under skiftende forhold har forsøkt å kombinere straffen med en hensiktsmessig utnyttelse av den menneskelige arbeidskraft.

2. For det annet har vi det som vi kan kalle *ideologiske faktorer*, uttrykket her tatt i videste forstand så det omfatter alle religiøse, moralske og politiske idéer og vurderinger. Særlig skarpt ser vi innflytelsen av disse ideologiske faktorer ved behandlingen af religionsforbrytelser, sedelighetsforbrytelser og politiske forbrytelser, men det kan også være tale om idéretninger som strekker sine virkninger ut over hele strafferettens område. Opplysningstidens humanitetsidealer satte sterke spor etter seg både i straffeprosessen (f. eks. ved avskaffelse av torturen) og i den materielle strafferett (f. eks. ved begrensning av dødsstraffene). Den åndelige arv etter Luther, Kant og Hegel kan nok fremdeles merkes i tysk strafferett og i andre land som har mottatt be-

¹⁾ Gjesteforelesning ved Helsingfors Universitet 10. november 1958.

stemmende impulser fra Tyskland. I enda høyere grad gjelder det vel at den katolske kirkes religiøse ideer har påvirket strafferetten i de katolske land.

3. Den tredje kategorien — og det er den jeg særlig skal oppholde meg ved i denne forelesning — er det som man kan kalle *kunnskapsmessige forhold omkring forbrytelse og straff*. Jeg tenker her på de oppfatninger som til enhver tid er rådende om lovovertredelelene og deres årsaker, om lovovertrederne og deres personlighet, om virkningene på de straffete og samfunnsmedlemmene forøvrig av den ene eller annen reaksjon. Da Filadelfia-systemet, som bygget på fangens fullstendige avsperring fra omverdenen, alene med Gud og sin egen samvittighet, gikk sin seiersgang over Norden for noe over hundrede år siden, var nok grunnlaget en sterk religiøs ideologi, men samtidig også en bestemt oppfatning av de sjelelige virkninger av sellestraffen for fangen. Når reformstrømningene i vår tid har gått i retning bort fra den strenge sellestraff, har det nok også sammenheng med ideologiske faktorer, men først og fremst med de uheldige erfaringer som man mener å ha gjort med virkningene av en langvarig isolasjon. Den fremstående finske fengselspsykiater *Martti Kaila* uttalte for noen år siden at den tilstand av sjelelig overfølsomhet og sykkelig selvransakning som et langvarig opphold i eneselle oftest medfører, og som mange fengselstjenestemenn oppfatter som et bevis på at fangen er grepet av anger og bot, for den sakkyndige er »tillstand av sjålsuppløsning, . . . sjuklige tillstånd, ja, i sina pregnant former rent av psykoser« (NKÅ 1944/45, s. 74—75). Psykoanalyse og andre former for moderne dybdepsykologi har også skapt skepsis overfor den tradisjonelle anstaltbehandling, hvor disiplin og regelmessig arbeid har vært det sentrale, og har ført til krav om behandlingsformer (individualterapi og gruppeterapi) som går dypere ned i fangens psykiske problemer, selv om det skulle gå ut over både arbeidsytelse og ytre disiplin. Barnepsykologi og barnepsykiatri har avgjørende påvirket reaksjonssystemet overfor barn og unge lovovertredere. Psykiatriens innsikt i det abnorme sjeleliv har ført til særbestemmelser for psykisk unormale lovovertredere. Vårt reaksjonssystem overfor alkoholmisbrukere er preget av det syn på alkoholmisbruk og behandling av alkoholmisbrukere som var rådende da systemet ble skapt; resultatene av nyere alkoholforskning har i mitt hjemland ført til en dyp skepsis mot det rådende system, uten at man enda riktig vet hva man skal sette i stedet.

Enda et forhold kan det være grunn til å understreke i disse innledende bemerkninger. Ideologiske og kunnskapsmessige faktorer gjør seg gjeldende så å si i to plan. De virker *direkte* i den utstrekning de gjør seg gjeldende hos de lovgivende myndigheter eller andre som er aktivt med på utformningen av rettssystemet, f. eks. sakkyndige medlemmer af lovkomitéer. Enhver vil ta

standpunkt ut fra sine vurderinger og sine opfatninger av faktiske forhold og sammenheng. De virker *indirekte* i den utstrekning man ved utformningen av rettssystemet må ta hensyn til den ideologiske og kunnskapsmessige situasjon hos samfunnets medlemmer i sin almindelighet. En reform som, bedømt ut fra lovgivernes forutsetninger, i og for seg ville være på sin plass, kan være uheldig fordi den ville komme i utakt med rådende forestillinger og vurderinger hos folk flest. Disse forestillinger og vurderinger hos almenheten hører, sett fra lovgiverens standpunkt, til de *faktiske samfunnsforhold* som lovgivningen må ta i betraktning og tilpasse seg til.

II

Jeg har hittil flittig brukt uttrykket *strafferett*, derimot har jeg unngått de to andre uttrykk som finnes i titelen på denne forelesning, nemlig *kriminologi* og *kriminalpolitikk*.

For å ta kriminologien først: Hva er egentlig kriminologi og hvordan forholder den seg til strafferetten?

Noen alment godtatt terminologi finnes ikke, men jeg tror vi får et godt utgangspunkt om vi i tilknytning til det som er sagt i det foregående uttrykker saken slik: Kriminologien er den vitenskap som tar sikte på å klarlegge de *kunnskapsspørsmål omkring forbrytelse og straff* som vi har nevnt som en betydningsfull faktor for utviklingen av strafferetten.

Først og fremst tar kriminologien sikte på å utforske *kriminaliteten* — dens omfang, ytringsformer og årsaker. Den vil gi svar på spørsmål som disse:

Hvor stor er den faktiske kriminalitet i forhold til den som registreres hos politi og domstoler? Og hvilken samfunnsmessig skade gjør den — hvilken materiell skade voldes f. eks. ved biltyveriene, hvilken andel i trafikulykkene svarer rattfylleri for? Hva slags mennesker er det som begår de forskjellige lovovertridelser? Hva slags hjem kommer de fra, hvilken utdanning har de, hvordan er deres intellektuelle og emosjonelle personlighetsutstyr? Hvilke samfunnsmessige forhold er av betydning for kriminalitetens art og størrelse, hvordan virker f. eks. den moderne industrialisering og urbanisering på kriminalitetsutviklingen?

Det er mange som vil begrense begrepet kriminologi til å gjelde denne kartlegning av kriminaliteten og dens årsaker. Mer hensiktsmessig er det etter min mening også å ta med studiet av de *samfunnsmessige reaksjoner mot kriminaliteten og deres virkninger*. I virkeligheten henger de to ting sammen; i beskrivelsen av et kriminelt levdsløp kan man ikke amputere vekk den vesentlige faktor som møtet med rettsapparatet utgjør. Det studium det her er tale om, omfatter ikke bare statistiske undersøkelser f. eks. om tilbakefall etter anvendelsen av forskjellige reaksjoner,

spesifisert på forskjellige kategorier av lovovertrедelser og lovovertrедere. Det er også spørsmål om mer kvalitative undersøkelser, gjennomført etter psykologiske og sosiologiske metoder. Hva er det f. eks. som dyper sett skjer i et fengsel? Hvilke påvirkninger er fangen utsatt for — fra ledelsen, fra fengselspersonalet, fra medfanger? Hvordan opplever han fengselsbetjeningen, hvordan opplever fengselsbetjeningen fangene, og hvordan oppfatter personalet sin egen rolle? Hvilken forskjell er det i så måte mellom forskjellige typer av anstalter? Dette er bare eksempler på de problemstillinger som melder seg.

Jeg vil gå enda et skritt videre. Også spørsmålet om virkningen av det strafferettslige reaksjonssystem på almenheten, m.a.o. spørsmålet om *almenprevensjonen*, faller naturlig inn under kriminologiens arbeidsområde. Kriminologien og den alminnelige rettssosiologi møtes her på et felt som rigtignok stort sett ligger udyrket.

Strafferetten og kriminologien har som man ser samme emne: Kriminaliteten. Men vitenskapelig sett hører de likevel til hver sin verden. Strafferetten gir kunnskap om rettsregler, den er en normvitenskap; kriminologien gir kunnskap om virkeligheten, den er en erfaringsvitenskap.

Det kan diskuteres om kriminologien er en egen vitenskap, eller om man heller skal se den som et felles arbeidsfelt for representanter fra forskjellige vitenskaper — især rettsvitenskap, sosiologi, psykologi og psykiatri. Likesom medisinen kan karakteriseres som et konglomerat av metoder, synspunkter og kunnskaper, oppstått under kampen mot sykdom, er kriminologien et tilsvarende konglomerat, sprunget ut av kampen mot det samfunnsområde som kriminaliteten utgjør. Om man på denne bakgrunn skal karakterisere kriminologien som en egen vitenskap eller ikke, er en strid om definisjoner. Sikkert er det at det er nødvendig med samarbeid mellom representanter for de grunnvitenskaper jeg har nevnt, og at fremskritt i grunnvitenskapene og fremskritt i kriminologien henger på det nøyeste sammen. Jeg tror man kan gå så langt som til å si at det ville være direkte uheldig for kriminologiens utvikling om f. eks. psykiatere, psykologer og sosiologer som spesialiserer seg på kriminologi, ble så opptatt av studiet av kriminalitetens problemer, at de mistet kontakten med utviklingen innenfor den grunnvitenskap som de kommer fra. Man kan, for å ta et ekstremt, men illustrerende eksempel tenke seg en kriminalpsykolog som foretar undersøkelser av intelligensfaktoren hos kriminelle på grunnlag av den intelligensforskning og testmetodikk som han lærte i sin studietid for 20—30 år siden. En slik undersøkelse ville, hvor omhyggelig den enn var utført, være uten vitenskapelig verdi fordi selve grunnlaget sviktet.

III

Og dermed kommer jeg over til det tredje av mine begreper, også det av nokså diffus karakter: *Kriminalpolitikken*. Vi kan kanskje best definere kriminalpolitikk som *den bevisste planlegging og utformning av samfunnets forholdsregler mot kriminaliteten*. Kriminalpolitikk kan man drive innenfor rammen av gjeldende strafferett i den utstrekning denne gir påtalemyndighet, domstoler og fengselsmyndigheter frihet til selv å utforme systemet. I Norge, hvor påtalemyndigheten i kraft av opportunitetsprinsippet har en vid skjønnsmessig adgang til å unnlate påtale, med eller uten betingelser, må den treffe kriminalpolitiske avgjørelser av stor rekkevidde. Men først og fremst er det de lovgivende og bevilgende myndigheter som står overfor kriminalpolitiske avgjørelser når de skal ta stilling til spørsmål om endringer i lovgivningen eller i den sosiale organisasjon forøvrig.

Hvilken betydning har kriminologien for kriminalpolitikken og dermed for morgendagens strafferett? Svaret gir seg i grunnen som en konklusjon av det foregående. Vi har sett at det som jeg har kalt kunnskapsmessige forhold, f. eks. vekslende oppfatninger av hvordan den ene eller den annen reaksjon virker, overfor lovovertrederen selv eller overfor almenheten, har spilt en stor rolle for utformningen av strafferetten. Tidligere har man her måttet bygge på usystematiserte iakttagelser og formodninger. Den kriminologiske forskning tar sikte på å bygge opp et vitenskapelig holdbart, systematisk erfaringsmateriale som grunnlag for de kriminalpolitiske avgjørelser. Hvor stor praktisk betydning denne forskning vil få, lar seg ikke si på forhånd. For det første vet vi ikke hvor langt det er mulig å nå i retning av sikre vitenskapelige resultater. Og for det annet vet vi heller ikke i hvilken grad disse resultater vil bekrefte eller avkrefte de oppfatninger som man tidligere har bygget på. Den kriminologiske forskning vil komme bort fra *gjetningen* som grunnlag for kriminalpolitiske avgjørelser, men om dette vil føre til noen større endring i avgjørelsene selv, beror på om man tidligere har gjettet godt eller dårlig.

Jeg har inntrykk av at den kriminologiske forskning undertiden blir betraktet nokså kjølig av dem som stiller seg skeptiske overfor de moderne, individualpreventive strømninger i kriminalpolitikken, ut fra den oppfatning at kriminologi og individualprevensjon danner en felles front overfor den tradisjonelle strafferett. Dette er en misforståelse. *Den kriminologiske forskning er i seg selv vurderingsfri*. Den handler om hvordan tingene er, ikke om hvordan de bør være. Om den vil styrke almenprevensjonen eller individualprevensjonen stilling i kriminalpolitikken, beror på de resultater den kommer til. En undersøkelse, f. eks. av resultatene av gruppeterapi i anstaltene, kan lige gjerne føre til den konklusjon at forsøket er mislykket og at den tradisjonelle

form for straffullbyrdelse er å foretrekke, som til det motsatte. Rent historisk er det nok så at det først og fremst er studiet av den enkelte lovovertreder som har vært utgangspunktet for den kriminologiske forskning, fra Lombroso til Kinberg og Stürup. Og den sterke stilling som psykiatere og fengselsfolk har hatt i europeisk kriminologi, har ført til at interessen for den enkelte lovovertreder, og især den abnorme lovovertreder som har utført grove forbrytelser, har stått i forgrunnen. Kriminologisk forskning og kriminalpolitiske krav om økt hensyn til individualprevensjonen har derfor historisk sett hørt nøye sammen. Straffesystemets virkninger på almenheten er vanskeligere å utforske. Men det ligger her store oppgaver og venter. Særskilt er det grunn til å se med forventning på den innsats som den moderne sosiologi kan gjøre på dette område. Spørsmålet om sosiale normer, deres oppkomst og betydning, er et sentralt tema i sosiologien. Om man — som jeg — sterkt understreker betydningen av en intensivt kriminologisk forskning, betyr det ikke at man på forhånd tar standpunkt til stridsspørsmål om den relative betydning av individual- og almenprevensjon. Det betyr bare at man ønsker å ha et sikrere grunnlag å stå på ved vurderingen.

Det fremgår imidlertid også av det foregående at den kriminologiske vitenskap ikke kan gi ferdige løsninger på kriminalpolitiske spørsmål. Når man skal trekke de praktiske konklusjoner av det vitenskapelige materiale, må man ta standpunkt til vurderingssspørsmål som faller utenfor området for den objektive vitenskapelige erkjennelse. Sett at man var kommet så langt i vitenskapelig innsikt at man med sikkerhet kunne helbrede ekshibisjonister ved en 5 års anstaltbehandling. La oss også tenke oss at det var klarlagt at en slik langvarig anstaltbehandling fra almenpreventivt synspunkt var minst like effektive som ordinær straff. Da ville man ha en reaksjon som var 100 % effektiv fra behandlingssynspunkt, og som det heller ikke var noe å innvende mot fra almenpreventivt synspunkt. Men tankeeksperimentet vekker straks motforestillinger til live. Er det ikke *urettferdig*, eller idet minste *inhumant* å foreskrive en så langvarig frihetsberøvelse for mindre forgåelser? Og om man ville se bort fra dette hensyn: Kan oppnåelsen av lovlidighet forsvare de betydelige *samfunnsmessige omkostninger* ved en slik forholdsregel?

Eller la oss ta et mer jordnært eksempel. I de siste år har det vært meget diskutert om man ved lov burde pålegge bileierne å anskaffe rattlås på sine biler. Her kan man beregne nokså nøyaktig hvor mange millioner det ville koste. Man kan også anstille beregninger over hvor mange unge mennesker man på denne måte ville redde fra å komme i konflikt med straffeloven. Men om dette kriminalprofylaktiske hensyn kan rettferdiggjøre de økonomiske omkostninger og den frihetsinnskrenkning som man pålegger bileierne, er et spørsmål som kriminologen som viten-

skapsmann ikke kan gi noe svar på. Det er ikke mulig å konstruere en kriminalpolitikk som er *rasjonell* i den forstand at den ikke også beror på det som jeg foran har betegnet som ideologiske faktorer. Det prinsipielle skille mellom vitenskap og politikk gjelder også for forholdet mellom kriminologi og kriminalpolitikk. Dette er en tredje grunn til at det er vanskelig å forutsi noe bestemt om den praktiske betydning som den kriminologiske forskning kan få. Det beror nemlig bl. a. på hvor stor gjennomslagskraft de kunnskapsmessige faktorer har i forhold til de ideologiske. Jo sterkere våre innstillinger til forbrytelse og straff er emosjonelt betinget, desto mer motstandsdyktige vil de være overfor påvirkning av nytt kunnskapsmateriale.

Når jeg her har understreket prinsippet om den kriminologiske forsknings vurderingsfrihet, er det selvsagt ikke meningen å bestride den enkelte forskers rett til å delta i diskusjonen om kriminalpolitiske spørsmål. Han har i kraft av sin sakkdyndighet særlige forutsetninger for det, og hvis han er menneskelig engasjert i sitt emne, er det naturlig at han gjerne vil bidra til å få gjennomført de forandringer i samfunnets reaksjonssystem som han finner ønskelige. Men her som på andre områder hvor vitenskapsmenn deltar i diskusjonen om vurderingsspørsmål, er det en fordel at det så langt som det er praktisk mulig blir trukket en klar linje mellom forskerens uttalelser som vitenskapsmann og hans uttalelser som vurderende rettspolitiker. Særlig viktig er det at han i sitt forskningsarbeid utelukkende lar seg lede av ønsket om å nå fram til den objektive sannhet, og ikke bevisst eller ubevisst lar sitt arbeid påvirke av ønsket om å føre bevis for riktigheten av bestemte standpunkter.

Dette er i moderne vitenskapsteori elementære synspunkter som de fleste sikkert er enig i. Vanskeligheten ligger i at de erkjennelsesmessige og de vurderingsmessige faktorer er filtret så sterkt inn i hverandre. Prinsipielt kan en forskjell i kriminalpolitisk syn skyldes enten forskjell i virkelighetsoppfatning eller forskjell i vurderingsmessig innstilling eller i begge dele. Men når vi tar standpunkt til kriminalpolitiske spørsmål skjer det i praksis som regel ut fra en rekke vage og vanskelige presiserbare forestillinger av erkjennelsesmessig art, og en rekke like vage og vanskelig presiserbare vurderingsmessige innstillinger, ofte med sterk emosjonell ladning. Og når vi så har tatt vårt standpunkt, har argumentasjonen lett for å bli en blanding av hypoteser og vurderingsdommer, med særlig vekt på slikt som kan støtte vårt eget standpunkt. Det kreves en høy grad av metodisk bevissthet og intellektuell disiplin for å bringe diskusjonen over på et fra vitenskapsteoretisk synspunkt tilfredsstillende plan.

Man kan vel også si det er forskjellige krav som stilles til kriminologen som *forsker* og kriminologen som *kriminalpolitiker*. En forskningsinnsats forutsetter grundig skoloring på forskerens

eget fagområde, men ikke nødvendigvis oversikt over hele det kriminologiske forskningsfelt. En psykolog eller en psykiater kan gjøre kriminologisk verdifulle undersøkelser, f. eks. om virkningen av psykoterapi på homoseksuelle, uten noen allsidig innsikt i kriminologi. For den som vil bruke kriminologien som grunnlag for kriminalpolitiske vurderinger og reformforslag, er det som trenges først og fremst en *oversikt* over forskningens resultater, og forutsetninger for å vurdere dem kritisk og sette dem inn i en større sammenheng. Derimot er det ikke nødvendig at han har utført selvstendig forskningsarbeid eller har forutsetninger for det. For juristen vil ofte den naturlige oppgave være å koordinere de forskjellige forskningsresultater, bearbeide dem og legge dem til rette for den praktiske utnyttelse i rettslivets tjeneste. Men selvsagt kan også jurister utføre primærforskning, og på visse områder har de i kraft av sin utdanning og erfaring særlige forutsetninger for det.

Når kriminologien i det foregående er blitt fremstillet nærmest som en tjener for den praktiske kriminalpolitikk, betyr det ikke at den kriminologiske forskning kan eller bør begrenses til spørsmål av direkte kriminalpolitisk betydning. En så snever målsetting ville være meget uheldig. Dette av to grunner:

For det første må en utvidelse av erkjennelsen tillegges en kulturell egenverdi. Ut fra dette kultursyn støtter det offentlige også vitenskaper som man ikke tenker seg vil gi noen praktisk nytte. Man kan tenke på så forskjellige vitenskaper som arkeologi, filosofi og astronomi. En slik betraktningssmåte har stor vekt i forbindelse med en vitenskap som kriminologien, hvis resultater i høy grad er egnet til å påvirke det alminnelige syn på menneskelig adferd, langt utenfor det område som den direkte angår.

For det annet er det ikke alltid den forskning som direkte tar sikte på å løse praktiske problemer som i det lange løp bringer de største fremskritt. Hvis vi tenker oss at verdens naturvitenskapsmenn for 40—50 år siden hadde fått i oppdrag å finne en ennergikilde til erstatning for kull og olje, ville de kanskje ha tatt opp problemene om utnyttelse av tidevann, vind og solenergi, men utnyttelse av atomets krefter ville ha ligget utenfor deres forestillingskrets. Det er rent teoretisk orientert arbeid innenfor atomfysikken som har lagt grunnlaget for den senere tekniske utnyttelse. Vitenskapens historie er full av slike eksempler på at forskning som har tatt sikte på å øke den vitenskapelige erkjennelse, uten enhver tanke på nytteverdien, har ført til avgjørende oppdagelser, som senere har kunnet utnyttes praktisk.

IV

Til avslutning skal jeg si noe om den kriminologiske forskning i Norden og de drøftelser som pågår om dens fremtidige utvikling.

Det er i de nordiske land utført ikke så lite kriminologisk forskningsarbeid. Det er faktisk en meget betydelig litteraturmasse å komme igjennom for den som vil skaffe seg oversikt. Dels er arbeidet utført av enkeltpersoner av interesse for faget — for Finlands del er det grunn til å hylle det fremragende kriminalstatistiske arbeid som *Veli Verkko* utførte. Dels er kriminologiske undersøkelser utført etter oppdrag av offentlige komitéer eller myndigheter i forbindelse med aktuelle problemer om reform av straffelovgivning eller anstaltsvesen. Især er dette tilfelle i Sverige. Uten det forskningsarbeid som således er gjennomført fra privat eller offentlig side ville våre kunnskaper om kriminaliteten, dens årsaksforhold og virkningene av samfunnets inngrep, vært enda betydelig mindre enn de er. En vesentlig svakhet ved hele denne forskning er imidlertid dens spredte og usystematiske karakter. Et systematisk kriminologisk forskningsarbeid, knyttet til permanente institutter og under ledelse av vel kvalifiserte vitenskapsmenn som kan spesialisere seg på dette område, er bare i sin aller første begynnelse. Karakteristisk for tilstanden er at det ikke noe sted i Norden finnes et professorat i kriminologi.

I 1956 ble spørsmålet om et nordisk samarbeid innenfor den kriminologiske forskning tatt opp av den svenske regjering overfor Nordisk Råd. Tanken var å skape et stort nordisk forskningsinstitutt, som ble drevet i fellesskap av de nordiske land og der forskere fra hele Norden kunne finne arbeidsoppgaver. Begrunnelsen var at man ved å slå sine resurser sammen kunne skape en mer effektiv og allsidig forskningsinstitusjon enn de enkelte land kunne makte å få istand alene.

Mot å begynne samarbeidet i denne ende ble det imidlertid fra flere hold reist vektige innvendinger. Forutsetningen for at et fellesnordisk institutt skal kunne fungere tilfredsstillende er at det i de enkelte land eksisterer vel utstyrte forskningsinstitutter som kan foreta eller assistere ved innsamlingen av materialet. Kriminologien er en erfaringsvitenskap. Den kan ikke begrense, seg til en analyse og bearbeidelse av det materiale som foreligger i offentlige publikasjoner. Den må samle inn og bearbeide nytt materiale, og den er avhengig av materialinnsamling på stedet, enten dette nå er stedet for gjerningen, stedet hvor gjerningsmannen befinner seg, eller stedet for de offentlige arkiver eller institusjoner som undersøkelsen skal få sitt materiale fra. Miljøforholdene i Stockholm kan ikke undersøkes fra København, virkningen av arbeidsskole i Norge kan bare undersøkes i Norge, eiendommelighetene ved det finske alkoholkonsum og dets betydning som kriminalitetsfaktor kan bare undersøkes i Finland.

Det mest realistiske synes derfor foreløpig å være å ta sikte på å utbygge nasjonale forskningsinstitusjoner og sørge for det best mulige samarbeid mellom dem.

Slike institutter kan være institutter for kriminologi alene, eller instituttet kan omfatte en kombinasjon av kriminologi og et av de grunnfag den bygger på, f. eks. psykiatri, psykologi, sosiologi eller strafferett. Den siste kombinasjon er kanskje den naturligste når instituttet blir opprettet under et juridisk fakultet, slik som forholdet har vært både i Danmark, Finland og Norge. Men det er i så fall viktig at instituttet gir plass for forskere som har spesialisert seg på kriminologi og at kriminologien ikke blir betraktet som et mindre betydningsfullt anhang til den dogmatiske strafferett. Kriminologi og strafferett er vitenskapelig sett dypt forskjellige, og kriminologien er ettervert blitt så omfattende og krevende at det vil være vanskelig å beholde oversikten og dertil yte selvstendig forskningsarbeid uten å gå inn for faget som sin hovedoppgave. Det er meget ønskelig at rekrutteringen ikke begrenser seg til forskere med juridisk utdanning, men at man også får representert vitenskaper som sosiologi og psykologi. Vi jurister bør innse vår egen begrensning og med åpne armer ta imot den hjelp vi kan få fra andre, mer empirisk orienterte vitenskaper. Den psykiatrisk orienterte kriminologiske forskning trives nok best ved en psykiatrisk behandlingsinstitusjon.

I 1957 fikk jeg av den svenske regjering i oppdrag å utrede nærmere spørsmålet om de hensiktsmessigste former for et økt nordisk kriminologisk samarbeid. Utredningen, som blev avgitt i juni 1958, understreker behovet både for en økning av den kriminologiske forskning innenfor hvert enkelt land og for en økning av samarbeidet landene imellom. Den peker på at det i et moderne samfunn er et naturlig krav av bekjempelsen av kriminaliteten ikke skjer på slump eller av gammel vane, men at den så langt som mulig skjer på et vitenskapelig grunnlag. Det fremheves videre at det er en felles nordisk interesse at den kriminologiske forskning står på et høyt nivå i alle de nordiske land. En svikt f. eks. i norsk kriminologi vil hindre Danmark, Finland og Sverige i å bruke norsk materiale til kontroll og sammenligning med sine egne resultater.

Utredningen konkluderer med forslag om opprettelse av et *nordisk kriminologisk forskningsråd* med f. eks. tre representanter for hvert av de nordiske land. Rådet skulle være utstyrt med et fast sekretariat og ha til oppgave å planlegge oppbyggingen av den kriminologiske forskning på lang sikt og sørge for kontakten mellom forskningen i landene, bl. a. ved avholdelse av årlige seminarer for aktive kriminologiske forskere. Etter forslaget skulle Rådet også ha til disposisjon pengemidler for å sette i verk sammenlignende undersøkelser av kriminalitet og kriminalpolitikk i de nordiske land. De nordiske land er *like nok* til at man virkelig kan trekke sammenligninger, men samtidig byr de på ulikheter, som det kan være lærerikt å studere. Tenk bare

på problemet om alkoholkriminaliteten som arter seg så forskjellig i landene, og hvor særlig Finland synes å stå i en markert særstilling. Eller ta biltyveriene som eksempel. Vi vet at det har vært en sterk vekst i tallet på biltyverier — særlig i Sverige, mindre i Danmark og Norge, mens det i Finland inntil ganske nylig nesten ikke har forekommet biltyverier. Hvorfor denne forskjell? Hva kan den fortelle oss om biltyverienes årsaker? Er stigningen i biltyverierne bare den naturlige konsekvens av økningen i bilantallet og høyningen av den tekniske innsikt hos ungdommen, eller er det andre faktorer som gjør seg gjeldende? Hvilke reaksjoner bruker de enkelte land mot biltyverier og hvilke erfaringer har man gjort med dem? Kunne de andre nordiske land lære noe om hvordan de skulle bekjempe utviklingen ved å studere de finske forhold? Og kunne Finland ved å studere situasjonen i de andre nordiske land gjøre noe for å forebygge den utvikling som det er sannsynlig vil komme og som man allerede synes å se tegn på? Mer eller mindre omfattende undersøkelser av biltyveri er utført eller under arbeid i flere av landene. Verdien av den enkelte undersøkelse øker naturligvis sterkt når den kan sammenholdes med resultatene fra de andre land. En slik sammenligning støtter imidlertid ofte på vanskeligheter hvis undersøkelsene ikke i noen grad er lagt opp etter samme plan.

Det er for tidlig å si noe om hvad det blir til med planene om et organisert nordisk kriminologisk samarbeid. Det kan sikkert være delte meninger om hvilke praktiske veier man skal gå og hvilke former samarbeidet bør ta. Det som det etter min oppfatning ikke kan være tvil om er at det er behov for et krafttak for å gi den kriminologiske forskning den plass den bør ha, og at det er en felles nordisk interesse at alle landene her er med.

Johs. Andenæs.